

ANNA OVASKA & TYTTI RANTANEN

Sinä elävä, kertova, pakeneva

” Olet hakenut Suomesta kansainvälistä suojelua *****2015. Olet kertonut *****2016 järjestetyssä turvapaikkapuhuttelussa hakevasi Suomesta kansainvälistä suojelua. ISIS on uhannut tappaa sinut sekä räjäyttäneet talosi ja työpaikkasi, koska et ole suostunut maksamaan järjestölle rahaa.

Kerroit, että olet etniseltä taustaltasi arabi ja uskonnolliselta suuntautumiseltasi sunnimuslimi.

Kerroit, että olet syntynyt Mosulissa ja olet asunut aina kaupungissa. Olet opiskellut Mosulin yliopistossa ja valmistunut vuonna 2012 arkkitehtuuri-insinööriksi. Luvuonna 2009–10 sinut pidätettiin armeijan tarkastuspisteellä.

Sinua haukuttiin sunnien pilkkanimillä. Sinua pidettiin vangittuna ja kidutettiin. Pääsit vapaaksi seitsemän päivän kuluttua kun äitisi oli maksanut 1 000 dollaria lunnaa pidättäjillesi.

[...]

Maahanmuuttovirasto on hyväksynyt tosiseikaksi sen, että ISIS-järjestö on vaatinut sinulta rahaa ja on toistuvasti uhannut tappaa sinut, jos et suostu heidän vaatimuksiinsa. Maahanmuuttovirasto katsoo, että sinuun on tältä osin kohdistunut vainoksi katsottavia tekoja.

[...]

Maahanmuuttovirasto ei kuitenkaan ole hyväksynyt kertomustasi siitä, että voisit tulla tapetuksi Mosulissa henkilökohtaisten syiden vuoksi.”¹

Kesällä tuli julki Maahanmuuttoviraston tuoreita turvapaikkapäätöksiä, jotka on tehty sen jälkeen, kun turvapaikan saamisen ehtoja tiukennettiin radikaalisti. Eriyisesti Afganistanista, Irakista ja Somaliasta Suomeen paenneiden kielteiset päätökset lisääntyivät, kun humanitaarinen suojelu poistui laista ja kun Maahanmuuttovirasto linjasi maat kokonaisuudessaan turvallisiksi².

Väite yllättäen parantuneista turvallisuustilanteista kehysti monien järkytystä kesällä julkisuuteen tulleiden päätöstekstien sisällöistä. Mediassa jaetut esimerkit ovat karua luettavaa: niissä kuvataan erilaisia väkivallan muotoja, vangitsemista, kidutusta, uhkauksia, kodin räjäyttämistä. Yhä useammin päätös noudattelee yllä näkyvää kaavaa: ”hyväksymme tarinasi, mutta emme hakemustasi”.

Uusi maalinjaus tarkoittaa käytännössä, ettei Afganistania, Irakia ja Somaliata enää pidetä sodan keskellä olevina valtioina. Maihin on turvallista palata – ellei turvapaikanhakija pysty todistamaan, että häntä vainotaan ”henkilökohtaisesti”. Jos vaino johtuu uskonnollisista syistä, hakija voidaan myös palauttaa toiselle alueelle. Virasto esimerkiksi katsoo, että sunnimuslimi voi olla vaarassa Mosulissa, mutta hän ei ole kuitenkaan oikeutettu

turvapaikkaan Suomessa, sillä hän voisi myös muuttaa Bagdadiin. Bagdadissa kyllä on väkivaltaa sunneja kohtaan virastonkin mukaan, mutta kuten esimerkkinä olevassa tekstissä todetaan: ”Maatieto ei kuitenkaan tue sellaista johtopäätöstä, että jokainen Bagdadissa asuva sunnimuslimi olisi vainon vaarassa yksinomaan uskonnontuontauksensa vuoksi.”³

Päätöksissä Maahanmuuttovirasto rakentaa sinämuotoisen subjektin, turvapaikanhakijan, jota puhutellaan kirjeitse. Teksti raportoi, mitä turvapaikanhakija on haastattelussa kertonut. Hakijan kertomuksen tarinaluonnetta korostavan puhuttelun (”olet kertonut”, ”kerroit”) jälkeen seuraa kolmannessa persoonassa esitetty virallisen tahon antama hyväksyntä ”totuudeksi”:

”Maahanmuuttovirasto on hyväksynyt tosiseikaksi myös sen, että järjestö on räjäyttäneet sekä työpaikkasi että talosi, mutta Maahanmuuttovirasto on katsonut, että niin on tapahtunut Mosulin yleisestä turvattomasta tilanteesta johtuen. Talon räjäytys on luonteeltaan omaisuuteen kohdistuva teko eikä Maahanmuuttovirasto pidä sitä vainona.”⁴

Turvapaikanhakijan kertomuksen toistaminen ”sinua” puhutellen luo empaattista yhteyttä. Vaikka Maahanmuuttoviraston tehtävä on päätöksenteko eikä tera-pointi, sinä-kertomus kielellisenä kuviona muistuttaa usein toisteltua neuvoa arkisten konfliktien rakentavaan ratkaisemiseen: on hyvä pyrkiä sanoittamaan ja tunnistamaan toisen tunnetila ja kokemus. Suora toisen persoonan puhuttelu luo illuusion kuulluksi tulemisesta. Sitä kylmempänä näyttäytyy kielteinen päätös, varsinkin kun se palautetaan siihen, ettei ”sinun” kertomaa kertomusta hyväksytä. Se on kuin kapulakieleen verhoittu syyte valehtelusta.

Kirjoitettu toisen persoonan kerronta on useimmiten ohjeiden ja käskyjen kerrontaa. Puhekielessä *you-* tai säpassiivilla rakennetaan samastumis pintaa. Myös Kansaneläkelaitos siirtyi muutama vuosi sitten kirjeissään sinuteluun samoista syistä. ”Teksteissä sinuttelu on minusta ehdottomasti oikein. Niiden ääressä ihminen on yksin”, totesi Kelan vastaava kielenhuoltaja⁵. Muun muassa kansalaisten yhdenvertaisuuden vuoksi on tärkeää, että viranomaiskieli muuntuu ymmärrettävään muotoon. Siirtymä etäisestä ”Teistä” läheisyyttä viestivään ”Sinuun” on osa tätä muutosta.

Kaunokirjallisessa kontekstissa sinä-muoto on huomiot herättävä tehokeino, jonka toisessa ääripäässä on

ohjeiden ja käskyjen kielellä leikittely, toisessa taas petävän tuttavallisen samastumispinnan luominen, kuten Italo Calvinon romaanissa *Jos talviyönä matkamies* (Se una notte d'inverno un viaggiatore, 1979). Sitä ovat myös käyttäneet ranskalaiset uuden romaanin etäännyttäjä Michel Butorista Marguerite Durasiin, joka *Kuolemantaudissa* (La maladie de la mort, 1982) vielä mutkistaa moodia toiseen konditionaaliin: ”Hän olisi katsonut teitä pitkään.” Paul Austerin omaelämäkerrallisessa *Talvipäiväkirjassa* (Winter Journal, 2012) sinä-muoto puolestaan kutsuu lukijan astumaan kirjailijan rooliin, kokemaan hänen elämänsä: ”Paljaat jalkasi kylmällä lattialla [...]. Olet kuusivuotias.”

Fiktiivisen lukijan puhuttelu on aina jännitteistä: ’sinän’ pitäisi olla kuka hyvänsä, mutta mitä enemmän ’sinä’ saa yksilöllisiä määreitä kannettavakseen, sitä enemmän se myös sulkee kuvaan sopimattomia ’miniä’ pois.

Maahanmuuttoviraston päätöksiä ei ole tarkoitettu kirjalliseksi kokeiluiksi vaan yksityishenkilöille suunnatuksi virkamiesviestinnäksi viranomaisten tulkinnoista. Toisin kuin fiktiolla, päätöksillä on todellisia seurauksia todellisten ihmisten elämässä. Kuitenkin juuri kaunokirjallisuudesta tutut piirteet korostavat lausuntojen kohtuuttomuutta: absurdi ristiriitaisuus (uskotaan mutta ei uskota), rakenteet, jotka muuttuvat toiston myötä kohosteisiksi (”kerroit”, ”olet kertonut”), sekä ennen kaikkea kysymys siitä, kenellä on oikeus omaan kokemukseensa, kuka sen sanoittaa ja miten se kuullaan.

Syyskuun alussa *Helsingin Sanomat* raportoi, etteivät Maahanmuuttoviraston toukokuussa julkistamat uudet maalinjaukset perustuneet oikeastaan mihinkään⁶. Haastatellut virkamiehet kritisoivat virastonsa päätöstä tuomalla esiin, ettei edes Migrin omista raporteista löydy tukea uusille linjauksille. Johto puolestaan turvautui epämääräisyyksiin: ”Katsoimme kokonaisuutena, että se tilanne on parantunut. Sen voi sitten kuka tahansa haastaa, jos on eri mieltä.”; ”Ei se [pääntöksen tekijä] maatietopalvelu missään nimessä ollut, sehän on täysin objektiivinen. Näen nyt, että tähän turvallisuustilanteeseen ei olisi pitänyt ottaa kantaa sinne tai tänne”, vastasi ylijohtaja Jaana Vuorio sanomalehdelle päätösten taustoista kysyttäessä.

Virasto tosin sanoen myöntää toukokuun tiedotteensa perustelut pitämättömiksi, muttei ole ainakaan toistaiseksi silti muuttanut turvallisuuslinjaustaan. Turvapaikkapäätöksiä tehdään kaiken aikaa.

Helsingin Sanomien artikkelin jälkeen Maahanmuuttovirasto muistutti uudella tiedotteella, että maalinjaukset on oikeudellinen arvio, joka pohjautuu viraston maatietopalvelun tuottamiin tietoihin sekä tuomioistuinten päätöksiin. Samalla virasto korosti, että linjauksiin ei voi vaikuttaa poliittisesti.⁷ Edelleen jäi epäselväksi, millä perusteilla ja minkä tietojen pohjalta viraston johto päätökset teki. Elokuussa sen sijaan Euroopan ihmisoikeus-

tuomioistuin katsoi, että tilanne Irakissa on heikentynyt ja kumosi Ruotsissa tehdyn karkotuspäätöksen⁸. Suomen Irak-maalinjaukset on ristiriidassa myös YK:n pakolaisjärjestön voimassa olevan suosituksen kanssa⁹.

Kaunokirjallisuuteen rinnastettaessa Migrin päätösten sinä-kerronta luo vieraantunutta, synkän absurdia tunnelmaa. Tarinan subjekti on sinä, mutta kerrontavalta ei takaa mahdollisuutta vaikuttaa omaan kohtaloon. Maahanmuuttovirastosta rakentuu kylmä kolmannen persoonan vastustaja, osa Euroopan rajoille nousevaa muuria, johon ei tarvita piikkilankaa vaan taholta toiselle pallottelua, byrokratiaa, mykistymistä ja selän kääntämistä. Sinä voi kertoa, Virasto tekee päätöksen.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Espoon kaupunginkirjaston aluejohtaja Sunniva Drake julkaisi tämän kielteisen turvapaikkapäätöksen alun perin LinkedIn:iissä 24.7.2016. Myöhemmin sama päätös ilmestyi mm. *Aamulehdessä*. *Aamulehti* 27.7.2016.
- 2 Humanitaarista suojelua ei myönnetä enää – Uudet maalinjaukset Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. Maahanmuuttoviraston tiedote 17.5.2016; Lakimuutos lisäsi kielteisten turvapaikkapäätösten määrää. *Yle Uutiset* 31.8.2016; Suomesta on tullut Euroopan tylyimpiä maita: Ei turvaa irakilaisille. *Suomen Kuvalehti* 7.9.2016.
- 3 Ks. viite 1.
- 4 Ks. viite 1.
- 5 Kelan paperisoturi tahtoo eroon kankeasta kielestä. *Helsingin Sanomat* 16.10.2014.
- 6 Maahanmuuttoviraston työntekijät avautuvat hurjasta kiireestä, joka voi johtaa väärin turvapaikkapäätöksiin – ”Ei ehditä tutkia tapauksia kunnolla”. *Helsingin Sanomat* 4.9.2016.
- 7 Päätöksenteon lähtökohta: Kansainvälistä suojelua niille, jotka sitä tarvitsevat. Maahanmuuttoviraston tiedote 5.9.2016.
- 8 Grand Chamber Judgment J.K. and Others v. Sweden – Real Risk for Applicants if Returned to Iraq. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tiedote 23.8.2016.
- 9 UNHCR Position on Returns to Iraq. YK:n pakolaisjärjestön tiedote 27.10.2014.

Oikaisu

Numerossa 2/16 ilmestyneiden Margaret Cavendishin kirjeiden suomentajan alkusanoihin oli päässyt lipsahdamaan asiavirhe sivulle 80: *Philosophical Letters*issä yhtenä ruodinnan kohteena ei ole Thomas More (1478–1535) vaan Henry More (1614–1687). Toimitus pahoittelee virhettä.